Ivan Müller

Systematické zapomenutí bytí moderní potažmo současnou filosofií

Vystoupení Descartesovo je zlomem v naší západní filosofické tradici. Jeho radikální upřednostnění otázky po podmínkách pravdivého poznání vede k úsudku, že je v první řadě nezbytné formulovat správnou metodu poznání, což historicky viděno vede záhy k náhledu, že subjekt a objekt poznání jsou bytostně různé entity. Malebranche, Spinoza a Leibniz, kteří chtějí vyřešit problém Descartesova dualizmu - ač ještě disponují jistými bytí veskrze různými pojmy substance - sáhnou po nějaké formě okasionalismu, přičemž ovšem již pokročilou zamlženost bytí nerozptýlí a vzdálenost od něj zásadně nezkrátí.

Program, který sledují empirikové, je pro bytí a pro substanci jakožto zkonkrétnění bytí, ještě zhoubnější: od idejí chápaných Lockem jako fantasmata, species či smyslové vjemy k Humově pojmu idejí jako zahrnujících impresí je krátká a příkrá i když "logická" cesta. Pro Locke sice ještě existuje substance, která je ale již cosi pro něho jen těžce a jen zprostředkovaně smyslově uchopitelná; vzpomeňme na jeho rozlišení mezi primárními a sekundárními kvalitami. Berkeley jí však již explicitně odmítá jako cosi se naprosto

smyslům vymykajícího a pro empirika tudíž nesmyslného. Hume, kterého baví říkat nahlas věci, které by se měly spíš tutlat, explicitně uzavírá, že neexistuje evidence ani pro existenci substance vnější, ani pro existenci substance vnitřní, tj. lidského já, a že vše co je, je toliko neustálý proud více méně pozapomenutých vjemů.

Statečný pokus Kanta obhájit realitu, objektivitu, univerzalitu a jistotu našeho poznání končí v jeho postulování věci o sobě, která (musím dodat slovo "údajně") existuje - *per definitionem* - mimo naši schopnost poznávací. Kant naprosto přijímá argumentaci Humeovu, a jako on považuje existenci vnějších a vnitřních substancí za neprokazatelnou, načež je odsune do sféry tzv. neumenální. Je to však tato degradace existence, Kant věří, jež umožní, aby člověk pravdivostně poznával: poznání je možné jen když omezíme naše poznání na rámec definovaný apriorními podmínkami smyslového a rozumového poznání, přičemž tyto podmínky vytváří pro sebe subjekt sám, resp. je na jevy projektuje.

Fichte, který odmítá existenci věci o sobě, se snaží konstruovat ne-já jako "prostor" našeho mravnostního jednání, kterýžto "prostor" by měl suplovat již definitivně zlikvidovaný prostor jako místa existence na mysli nezávislých objektů. V monumentálním systému Hegelově se bytí opět objevuje, ale toliko jako primitivní moment procesu vývoje a sebenalézání Ducha. Bytí je právě to od čeho se Duch na své cestě odvrací proto, aby se nalezl a

uchopil jakožto konečně existující pro sebe. Marx chce řešit problém tím, že radí, aby úhor teoretické filosofie byl nadobro opuštěn a aby filosofie konečně počala svět měnit místo toho, aby jej pouze a planě popisovala. Kierkegaard a Nietzsche volají po návratu k odpovědnosti konkrétního lidského já, zatímco neopozitivismus - vycházející z Kantova postulátu, že existence není predikát, tj. že nic o subjektu nevypovídá - redukuje poznání pravdy na smysluplné výpovědi jak je on definuje. Pragmatismus zase redukuje poznání pravdy na řešení konfliktních situací, neboť teoretické problémy šmahem prohlašuje za nikoli závažné: jsou právě pouze jen "teoretické".

Žijeme asi v době, kdy systematické zakrývání bytí vrcholí. Ovšem, objevilo se několik pokusů jít cestou jinou, např. Bergsonův vitalismus, neotomismus a Heidegger. Heideggerův existencialismus, který reaguje na Husserlovo "zavorkování" existence - což není nic jiného než systematické a metodické vyloučení objektivní existence bytí z horizontu možného poznání - vrcholí a také končí v postulování Daseinu, jenž sice existenci chápe temporálně, avšak jako vždy existenci konkrétního lidského "subjektu", který je "vhozen, který je tam". Autentickou podobou objektivního existencialismu je v mém názoru neotomismus, který ve 30. letech rozpracoval pozoruhodným způsobem otázku bytí. Jeho vliv však zůstal marginální asi proto, že byl asociován s církevním establišmentem a jeho

školstvím.

Závěr, který dělám, je tento: "Moderní", tj. post-kartensiánská filosofie není *bona fide* pokračováním klasické, tj. antické a středověké filosofie, ale její vědomou antitezí, je to její metodické popření. Cesta k subjektu, přesněji ke vědě subjektu, vedla přes odvržení bytí, protože - zdá se - bytí se vymyká vědeckému poznání jak toto bylo většinou koncipováno od Descartesa k neo-pozitivismu a jazykové analýze. Je nutné - v duchu obdivuhodného Hegela - ale jinak, se pokusit o syntezu, která by opětovně vyvážila lidské hledání pravdy a lidskou touhu po dotyku s existencí, čímž by filosofie překonávala zmatek a chaos post-moderny!

Příkladem může být opět fyzika, resp. moderní kosmologie a kosmogonie, která spojuje přísnou teoretickou výzbroj přímo s básnickým vhladem do procesuality jak celokosmické tak i procesuality na úrovni nano částic. Do filosofického popředí musí opět vstoupit moudrý člověk (tento termín používám s rozmyslem), člověk vybavený přímo renezančním myšlenkovým záběrem, člověk, který bude čerpat z klasického fundamentu filosofie obohaceného o zkušenosti z meandrů hledání moderní filosofie, člověk, jehož duch nebude spoután aprioristickými pouty metody, která byla formulována již před tím, než byla aplikována, člověk s celostním, opravdu humánním pohledem na svět a na život v něm.